

Ziņojums par elektroenerģijas nākotnes tirgus pietiekamas riska nodrošes izdevībām Latvijas un Lietuvas tirdzniecības zonās

1. Ievads

No 2016. gada 17. oktobra ir spēkā 2016. gada 26. septembra Eiropas Komisijas Regula Nr. 2016/1719, ar ko izveido nākotnes jaudas piešķiršanas vadlīnijas (turpmāk – Regula Nr. 2016/1719). Regula Nr. 2016/1719 nosaka noteikumus par starpzonu jaudas piešķiršanu nākotnes tirgos, par kopīgu metodiku, kā noteikt ilgtermiņa starpzonu jaudu, par Eiropas līmeņa vienotas piešķiršanas platformas izveidi, kurā tiek piedāvātas ilgtermiņa pārvades tiesības, un par iespēju ilgtermiņa pārvades tiesības atgriezt vēlākai nākotnes jaudas piešķiršanai vai tirgus dalībniekiem nodot šīs ilgtermiņa pārvades tiesības citiem tirgus dalībniekiem.

Saskaņā ar Regulas Nr. 2016/1719 30. panta 2. punktu, ja Regulas Nr. 2016/1719 spēkā stāšanās brīdī uz tirdzniecības zonu robežas nepastāv ilgtermiņa pārvades tiesības, tirdzniecības zonu robežas kompetentās regulatīvās iestādes ne vēlāk kā sešu mēnešu laikā pēc Regulas Nr. 2016/1719 stāšanās spēkā (ne vēlāk kā līdz 2017. gada 17. aprīlim) pieņem koordinētus lēmumus par ilgtermiņa pārvades tiesību ieviešanu.

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (turpmāk – Regulators) 2017. gada 11. maijā pieņēma lēmumu Nr. 49 “Par Igaunijas – Latvijas tirdzniecības zonas robežas virzienā uz Igauniju ilgtermiņa starpzonu riska nodroši” un lēmumu Nr. 50 “Par Latvijas - Lietuvas tirdzniecības zonas robežas ilgtermiņa starpzonu riska nodroši”, kuru lemjošajā daļā tika noteikts, ka nav jāizdod ilgtermiņa pārvades tiesības.

Regulators 2021. gada 3. jūnijā pieņēma lēmumu (prot. Nr.22., 5.p.) “Par novērtējumu par elektroenerģijas nākotnes tirgus pietiekamas riska nodrošes izdevībām Latvijas tirdzniecības zonā”, kura lemjošajā daļā tika noteikts, ka nav nepieciešams ieviest jaunas ilgtermiņa pārvades tiesības uz Latvijas elektroenerģijas tirdzniecības zonas robežām.

Atbilstoši Regulas Nr. 2016/1719 30. panta 8. punktam vai nu pēc tirdzniecības zonu robežu pārvades sistēmas operatoru (turpmāk – PSO) kopīga pieprasījuma, vai pēc savas iniciatīvas un vismaz reizi četros gados tirdzniecības zonu robežas kompetentās regulatīvās iestādes sadarbībā ar Energoregulatoru sadarbības aģentūru (turpmāk – ACER) veic novērtējumu saskaņā ar Regulas Nr. 2016/1719 30. panta 3. – 5. punktu.

Saskaņā ar Regulas Nr. 2016/1719 30. panta 3. un 4. punktu koordinētiem lēmumiem jāietver novērtējums par elektroenerģijas nākotnes tirgus riska nodrošes izdevību pietiekamību attiecīgajās tirdzniecības zonās. Novērtējumu koordinēti veic tirdzniecību zonu robežas kompetentās regulatīvās iestādes un tas ietver šādus elementus:

- a) konsultācijas ar tirgus dalībniekiem par to, kādas starpzonu cenu riska nodrošes izdevības tiem ir vajadzīgas uz attiecīgajām tirdzniecības zonu robežām;
- b) vērtēšana.

Vērtēšana ietver elektroenerģijas vairumtirgus darbības analīzi un tās pamatā ir pārredzami kritēriji, kas ietver vismaz šādus elementus:

- a) analīze par to, vai nākotnes tirgos piedāvātie produkti vai produktu kombinācijas uzskatāmas par riska nodroši pret nākamās dienas cenas svārstībām attiecīgajā tirdzniecības zonā. Uzskata, ka šāds produkts vai produktu kombinācija ir pienācīga riska nodroši pret nākamās dienas cenas izmaiņu risku attiecīgajā tirdzniecības zonā, ja pastāv pietiekama korelācija starp nākamās dienas cenu attiecīgajā tirdzniecības zonā un bāzes cenu, attiecībā pret kuru nosaka produkta vai produktu kombinācijas cenu;

b) analīze par nākotnes tirgū piedāvāto produktu vai produktu kombināciju efektivitāti. Tālab novērtē vismaz šādus rādītājus:

- i) tirdzniecības laika diapazons;
- ii) pirkšanas un pārdošanas cenu starpība;
- iii) tirgotie apjomi attiecībā pret fizisko patēriņu;
- iv) atvērto pozīciju summa attiecībā pret fizisko patēriņu.

Regulas Nr._2016/1719 30. panta 5. un 6. punkts noteic, ka tad, ja novērtējums parāda, ka vienā vai vairākās tirdzniecības zonās ir nepietiekamas riska nodrošes iespējas, kompetentās regulatīvās iestādes pieprasa attiecīgiem pārvades sistēmas operatoriem:

- a) izdot ilgtermiņa pārvades tiesības; vai
- b) pārliecinās, ka ir pieejami citi ilgtermiņa starpzonu riska nodrošes produkti, lai nodrošinātu elektroenerģijas vairumtirgu darbību.

Ilgtermiņa pārvades tiesības ir fiziskās pārvades tiesības (FIZPT) vai izvēles finansiālās pārvades tiesības (izvēles FINPT), vai saistošās finansiālās pārvades tiesības (saistošās FINPT), kuras iegūst nākotnes jaudas piešķiršanā. Joint Allocation Office (turpmāk – JAO) organizē starpvalstu savienojumu jaudu izsoles, un no 2018. gada 1. oktobra atbilstoši Regulas Nr. 2016/1719 49. pantam JAO kļuva par Vienoto piešķiršanas platformu visiem Eiropas PSO, nodrošinot Vienotajai piešķiršanas platformai izvirzītās funkcionālās prasības.

JAO piedāvā nodrošināt gada, pusgada, ceturkšņa, mēneša, nedēļas, brīvdienas, dienas un tekošās dienas izsoles. To, kādas izsoles jānosaka katrai tirdzniecības zonas robežai, nosaka attiecīgie PSO un nacionālās regulatīvās iestādes. No 2019. gada izsoles JAO notiek arī Igaunijas – Latvijas (turpmāk – EE-LV) FINPT.

Savukārt Ziemeļvalstīs (Dānija, Zviedrija, Norvēģija, Somija) kā risinājumi tirgus dalībniekiem nodrošināties pret starpzonu pārslodzes radītiem zaudējumiem tiek izmantoti finanšu biržas *NASDAQ OMX* piedāvātie produkti.

ACER 2016. gada 17. novembrī ar lēmumu Nr. 06/2016 apstiprināja jaudu aprēķina reģionus (turpmāk – JAR), atbilstoši kuram Baltijas jaudu aprēķina reģiona tirdzniecības zonu robežas ietver Baltijas valsti Latvijas (LV), Igaunijas (EE) un Lietuvas (LT) tirdzniecības zonu robežas, tirdzniecības zonas robežu ar Poliju (PL), kā arī tirdzniecības zonu robežas ar valstīm, ar kurām ir līdzstrāvas savienojumi – Somiju (FI) un Zviedrijas ceturto tirdzniecības zonu (SE4).

2. Konsultācijas

2.1. Konsultācijas ar tirgus dalībniekiem par viņu vajadzībām pēc starpzonu riska nodrošes izdevības uz tirdzniecības zonu robežām Baltijas jaudas aprēķināšanas reģionā

Regulators 2025. gada 28. aprīlī un 2025. gada 30. aprīlī Lietuvas Nacionālā Enerģētikas Regulēšanas padome (turpmāk – NERC) izsludināja publisko konsultāciju līdz 2025. gada 9. jūnijam, aicinot Baltijas valstu elektroenerģijas tirgus aktīvos tirgotājus izteikt viedokļus un sniegt atbildes uz jautājumiem par starpzonu riska nodrošes instrumentiem.

Elektroenerģijas tirgotājiem tika uzdoti šādi jautājumi:

1. Vai LT-LV tirdzniecības zonu robežās ir pietiekamas riska nodrošes izdevības?

a. Ja pašlaik ir pieejamas pietiekamas riska nodrošes izdevības, lūdzu aprakstiet jūsu uzņēmuma izmantotos instrumentus un mehānismus;

- b. Ja trūkst riska nodrošes iespēju, lūdzu norādiet, kādi produkti jūsu prātā, būtu izdevīgi un kurās tirdzniecības zonu robežās tie būtu jāīsteno;*
 - c. Vai jūsu uzņēmumam ir nepieciešami starpzonu riska nodrošes instrumenti uz LT–LV robežas (abos virzienos)? Lūgums sniegt izvērstu skaidrojumu;*
 - d. Šobrīd LT un LV tirdzniecības zonās nav pieejami EPAD (Electricity Price Area Differential) produkti, un LT zonai nav pieejamas ilgtermiņa pārvades tiesības (LTTR). Ja uzskatāt, ka ir nepieciešamas papildu riska nodrošes izdevības, lūdzu, dalieties savā pieredzē, izmantojot EPAD vai LTTR citās cenu zonās. Kādos apstākļos šādi instrumenti no citām zonām varētu būt noderīgi jūsu uzņēmumam?*
- 2. Kādi produkti ir iekļauti jūsu uzņēmuma elektroenerģijas riska nodrošes portfeli? Lūdzu norādiet riska nodrošes produktu daļu un veidu, ko jūsu uzņēmums ir izmantojis pēdējo trīs gadu laikā, ieskaitot tipiskos tirdzniecības laika diapazonus.*
 - a. Kāda ir jūsu plānotā riska nodrošes stratēģija nākamajiem diviem gadiem (2026. un 2027.gadam), tostarp paredzamā katra produkta daļa?;*
 - b. Lūdzu, dalieties ar piemēriem par sava uzņēmuma pieredzi ar dažādiem riska nodrošes instrumentiem, ieskaitot gan pozitīvus, gan negatīvus rezultātus, kā arī to, kādus nākotnes rezultātus sagaidāt.*
 - 3. Vai jūsu uzņēmums apsvērtu iespēju izmantot lokālos (Lietuvas vai Latvijas) elektroenerģijas cenu riska nodrošes risinājumus, ja kāda no finanšu iestādēm ieviestu elektroenerģijas cenu riska pārvaldības instrumentus?*

Viedokļus un atbildes uz jautājumiem iesniedza akciju sabiedrība “Eesti Energia” (turpmāk – Eesti Energia), paužot kopēju viedokli ar Latvijas sabiedrību ar ierobežotu atbildību “Enefit” un Lietuvas akciju sabiedrību “Enefit”, kā arī vairāki Lietuvas elektroenerģijas tirdzniecības zonā esoši komersanti – AB Litgrid, UAB Ignitis, AB Panevėžio Energija un Centrica plc.

Eesti Energia norāda, ka Eesti Energia grupa ir liels elektroenerģijas ražotājs un ražošanas portfeļa apvienošana ar pārdošanas portfeli zināmā mērā nodrošina dabisku riska nodrošību. Joprojām ir acīmredzams likvīdu riska nodrošes produktu trūkums, kuru pieejamība ievērojami atvieglotu Eesti Energia uzņēmējdarbību Lietuvā un Latvijā.

UAB Ignitis norāda, ka Lietuvā nav pietiekamu riska ierobežošanas iespēju. Eesti Energia un UAB Ignitis norāda, ka SE4-LT tirdzniecības zonu FINPT ieviešana ievērojami atvieglotu elektroenerģijas tirdzniecības nodrošību Lietuvā un Latvijā.

Tomēr, pamatojoties uz radušajām cenu atšķirībām starp LT-LV tirdzniecības zonām (nav strukturālas pārslodzes), ir diezgan grūti pamatot FINPT ieviešanu uz LT-LV tirdzniecības zonu robežas, pie atzīmē vairāki konsultāciju dalībnieki.

Eesti Energia papildus norāda, ka nodrošes produktu ieviešana būtu efektīva tikai tad, ja tiktu apvienotas trīs Baltijas valstu tirdzniecības zonas, tā kā tādejādi tiktu stiprināta piedāvājuma puse, mazinātos tirgus koncentrācija, palielinātos konkurence, u.c.

Centrica plc uzskata, ka ilgtermiņa pārvades tiesībām ir vislielākā pozitīvā ietekme uz nākotnes tirgus attīstību, un tāpēc iesaka tās ieviest LV-LT tirdzniecības zonas robežai. Lai maksimāli palielinātu efektivitāti un tirgus likviditāti, ir svarīgi, lai hedžēšanas aktivitāte netiktu sadrumstalota starp vairākiem pārklājošiem produktiem.

Centrica plc atbalsta EPAD izsoļu ieviešanu visās Baltijas valstīs. Tas veicinātu efektīvākas hedžēšanas stratēģijas, tostarp LT-SE4 starpsavienojumā. Lai vēl vairāk stiprinātu

nākotnes tirgus likviditāti Baltijas reģionā, mēs iesakām arī izpētīt nodrošes produkta izstrādi, kas saistīts ar relatīvi likvīdo Polijas nākotnes tirgu.

Eesti Energia, UAB Ignitis un AB Litgrid ir vienāda pozīcija attiecībā uz LV – LT tirdzniecības zonas robežu – nākamās dienas tirgus cenu starpība starp LT un LV tirdzniecības zonām 2024. gada bija 0,1%, tāpēc nav nepieciešams ieviest FINPT.

2.2. Savstarpējās konsultācijas Regulators, NERC un ACER

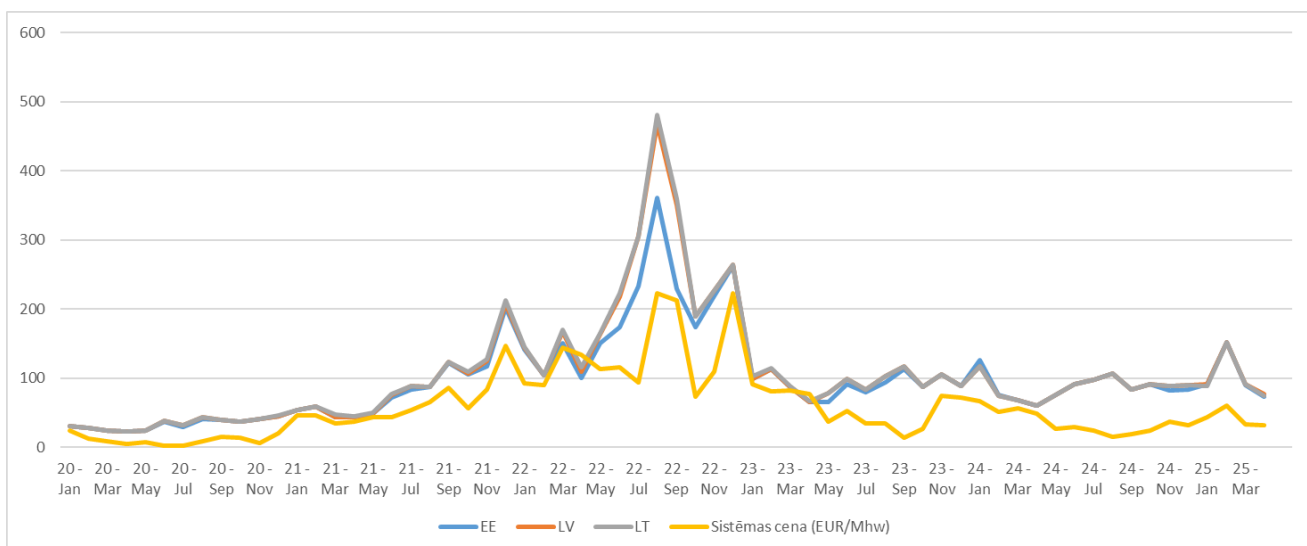
Atbilstoši Regulas Nr. 2016/1719 30. panta 1. punktam tirdzniecības zonu robežas kompetentās regulatīvās iestādes apspriežas ar attiecīgā JAR regulatīvajām iestādēm un pienācīgi ņem vērā to viedokli, savukārt minētā panta 3. punktā ir noteikts, ka novērtējumu, kurā noskaidrots, vai elektroenerģijas nākotnes tirgus piedāvā pietiekamas riska nodrošes izdevības attiecīgajās tirdzniecības zonās, koordinēti veic tirdzniecības zonu robežas kompetentās regulatīvās iestādes. Attiecīgi papildu savstarpējai regulatīvo iestāžu sadarbībai novērtējumā, ko veic vismaz reizi četros gados, tirdzniecības zonu robežas kompetentās regulatīvās iestādes sadarbojas ar ACER.

Regulators un NERC 2025. gada 16. jūnijā vienojās par Regulas Nr. 2016/1719 30. panta 4. punktā noteiktās analīzes veikšanu, un tika uzsākta izvērtēšanas procedūra (datu iegūšana, datu apkopojums, grafiku un tabulu sagatavošana) un sagatavots kopējs pozīcijas dokuments un novērtējums “Elektroenerģijas nākotnes tirgus riska nodrošes iespēju analīze Lietuvas un Latvijas tirdzniecības zonas robežai” (*Analysis of Electricity Forward Market Hedging Opportunities in Lithuania – Latvia Bidding Zone Border*) attiecībā uz to, vai ir nepieciešams ieviest FINPT uz LV – LT tirdzniecības zonas robežas (pielikums).

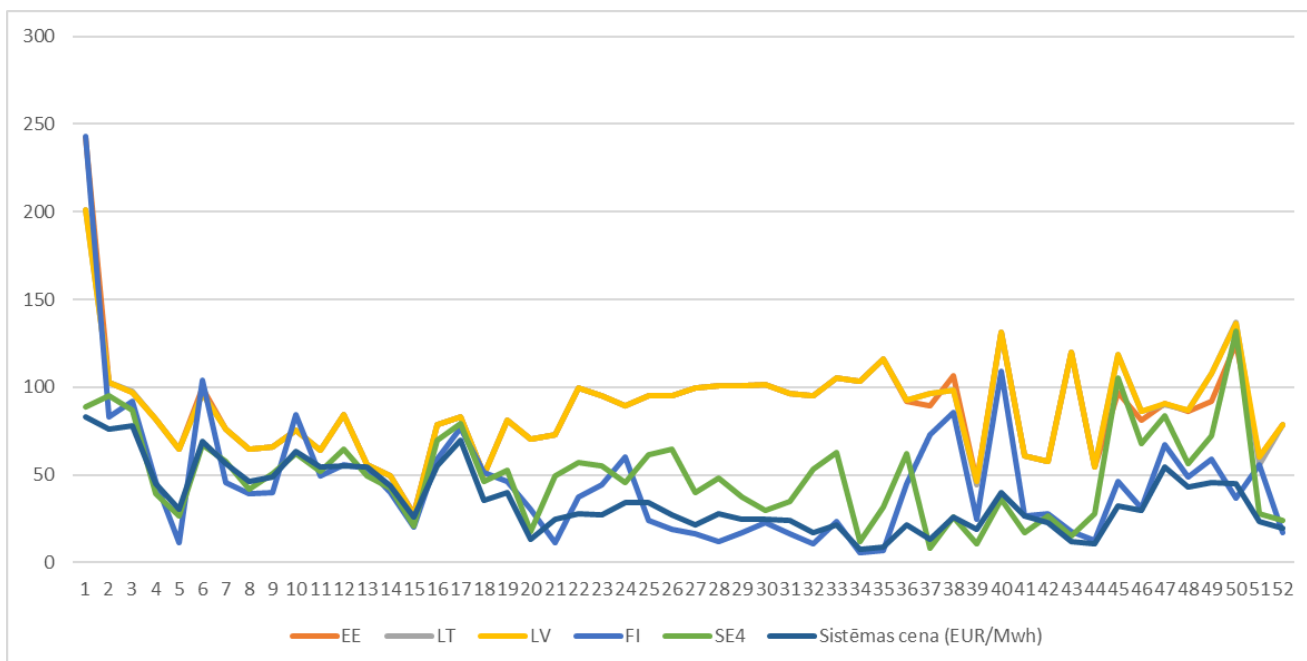
2025. gada 27. oktobrī notika savstarpējā koordinējošā Regulatora un NERC sanāksme ar ACER, kurā ACER uzklusēja izklāstu par veikto novērtējumu, galvenajiem secinājumiem un turpmākām darbībām, kādas Regulators un NERC plāno veikt. ACER izteica atbalstu Regulatora un NERC novērtējuma rezultātiem un pozīcijai neieviest ilgtermiņa pārvades tiesības LV – LT tirdzniecības zonu robežai.

3. Elektroenerģijas vairumtirgus Latvijas tirdzniecības zonā

Apskatot Nord Pool biržas Elspot nākamās dienas tirgu un salīdzinot sistēmas cenu ar cenu Latvijas tirdzniecības zonā pa mēnešiem (1.attēls), Latvijas tirdzniecības zonas cenas atšķirība no sistēmas cenas ir robežās no mīnus 24,4 līdz plus 244,89 EUR/MWh no 2020. gada janvāra līdz 2025. gada martam. Pēc 2022. gada cenu krīzes perioda cenu starpību ar sistēmas cenu noteica pamatā Estlink pārrāvumi un remontdarbi, skatīt arī 2. attēlu.

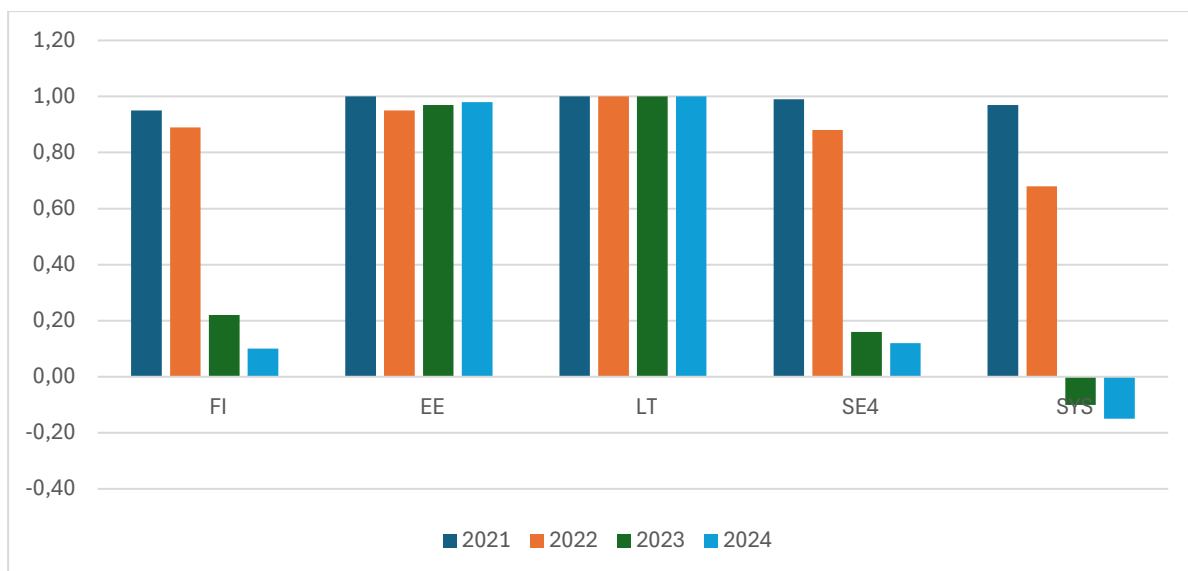
1. attēls. Nord Pool mēnešu vidējā cena EUR/MWh no 2020. gada janvāra līdz 2025. gada martam

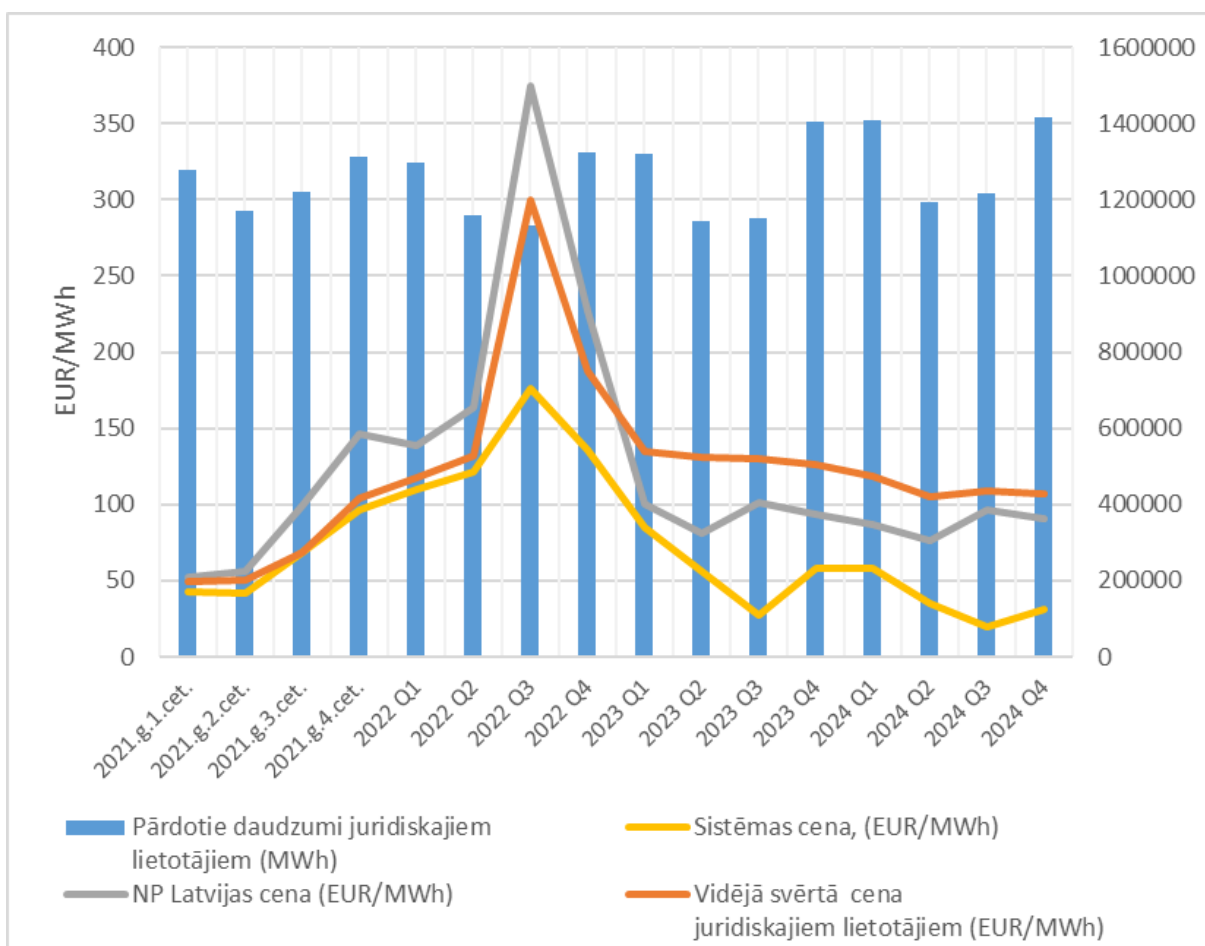
2. attēls. 2024. gada Nord Pool vidējās nedēļu cenas EUR/MWh

Viens no svarīgākajiem rādītājiem, lai novērtētu Latvijas tirgotāju iespējas izmantot NASDAQ produktus, ir Latvijas tirdzniecības zonas tekošās dienas cenas korelācija ar sistēmas cenu. Korelācijas koeficienti Baltijas JAR tirdzniecības apgabalu nākamās dienas cenām ar Latvijas tirdzniecības zonas cenu un ar Nord Pool sistēmas cenu 2024. gadā parādīti 3. attēlā.

2021. gadā Latvijai bija augsta korelācija ar sistēmas cenu (0.97), kas samazinājās 2022. gadā (0.68) un 2023. gadā kļuva negatīva (-0.10), 2024. gadā (-0.15). Ja 2021. gadā un 2022. gadā cenu korelācijas rādītāji bija augstā līmenī starp Baltijas valstīm un Somiju, un starp Baltijas valstīm un Zviedrijas SE4 zonu, tad 2023. gadā korelācija starp Baltijas valstīm un Somiju bija robežās no $0.22 - 0.36$, un 2024. gadā robežās no $0.10 - 0.22$, kas skaidrojams ar ģeopolitiskiem notikumiem reģionā, proti, kopš 2023. gada a tika bojāts gāzes vada Balticconnector, Igaunijas un Somijas augstsprieguma līdzstrāvas starpsavienojums EstLink 2. Savukārt Baltijas valstīm ar Zviedrijas SE4 zonu 2023. gadā korelācija bija robežās no $0.16 - 0.20$ un 2024. gadā -0.12 .

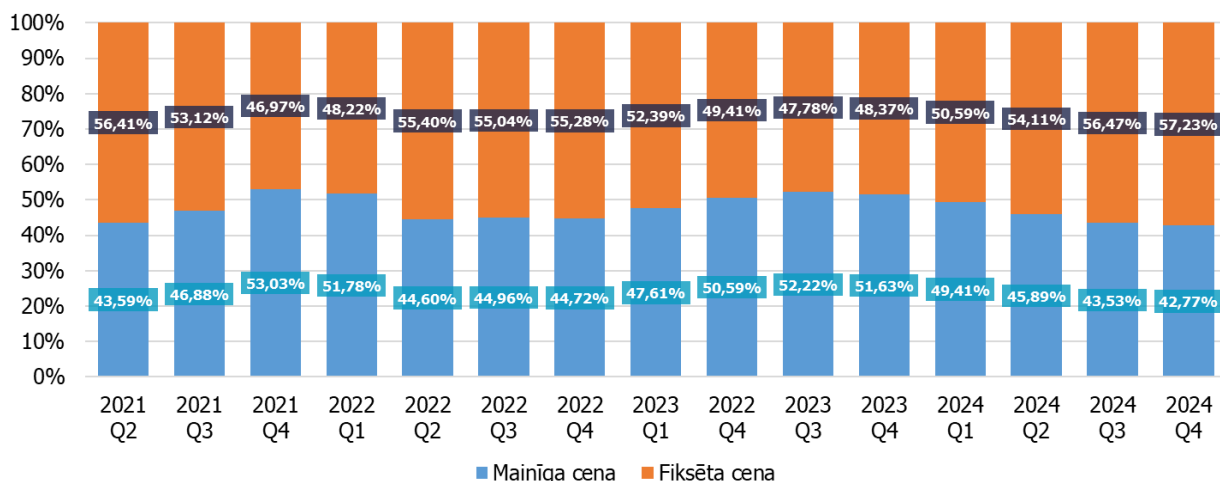
3. attēls. Latvijas tirdzniecības zonas cenu korelācija

4. attēls. Latvijas elektroenerģijas tirgotāju vidējā pārdošanas cena juridiskajiem klientiem

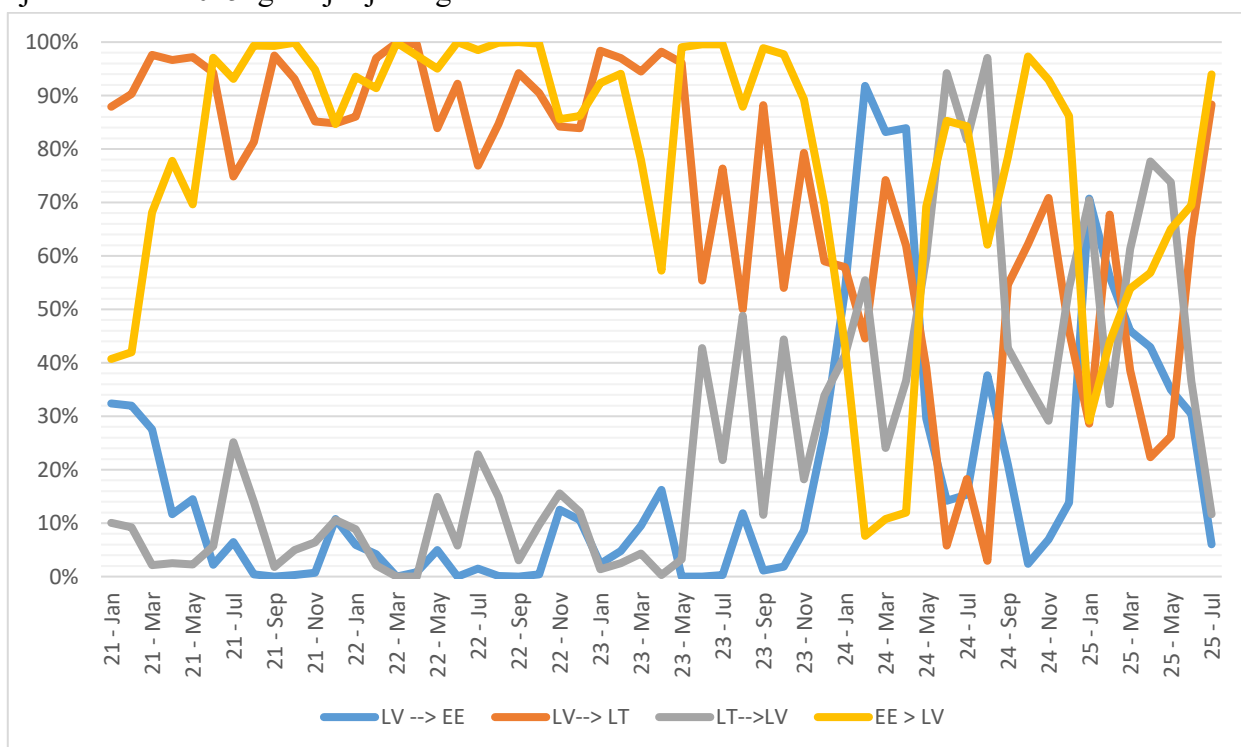
Kā redzams no 4. attēla, pēdējos divos kalendārajos gados juridiskajām personām pārdotais elektroenerģijas apjoms ir sezonāli stabilizējies. Savukārt, salīdzinot Nord Pool biržā tirgotās elektroenerģijas cenu Latvijā un vidējo svērto elektroenerģijas cenu lietotājiem, kas ir juridiskas personas, redzama elektroenerģijas cenu lietotājiem, kas ir juridiskas personas, samazināšanās un tuvināšanās Nord Pool cenai Latvijā, sasniedzot zemāko cenu starpību 2024. gada 3. ceturksnī 12,50 EUR/MWh. Redzama arī Nord Pool cenu sezonālītātes tendences salīdzinot 2023. gada pēdējos trīs ceturkšņus ar 2024. gada pēdējiem trīs ceturkšņiem un cenu

stabilizēšanās noteiktā līmenī. Vidējā svērtā elektroenerģijas cena lietotājiem, kas ir juridiskas personas, Latvijā samazinājās no 299,44 EUR/MWh 2022. gadā 3. ceturksnī līdz 106,66 EUR/MWh 2024. gada 4. ceturksnī. Lietotāju, kas ir juridiskas personas, populārākā izvēle aizvien ir fiksētas cenas līgumi (2024. gada 4. ceturksnī 57,23%), līdz ar to tirgotājiem ir būtiski risku nodrošes instrumenti, lai izvairītos no iespējamām zaudējumu riskiem, atbilstoši fiksējot elektroenerģijas iegādes cenu ilgākiem laika posmiem – no gada līdz vairākiem gadiem. Turklāt ir novērojams vienmērīgs fiksētu cenu līgumu pieaugums no 2023. gada 3. ceturksņa, līdz 2024. gada 4. ceturksnim (47,78 -57,23%).

5. attēls. Elektroenerģijas tirdzniecības līgumi ar lietotājiem, kas ir juridiskas personas, 2021. - 2024. gadā

Lai novērtētu cenu riska novēršanas mehānismu nepieciešamību, jāizvērtē cenu starpības starp tirdzniecības zonām, stundu skaits, kurās ir cenu starpības, kā arī starpvalstu savienojumu noslodze. 6. attēls parāda dinamiku Latvijas un kaimiņvalstu tirdzniecības plūsmās no 2021. gada janvāra līdz 2025. gada jūlija beigām.

6. attēls. Latvijas starpvalstu savienojumu tirgus plūsmu noslodze procentos

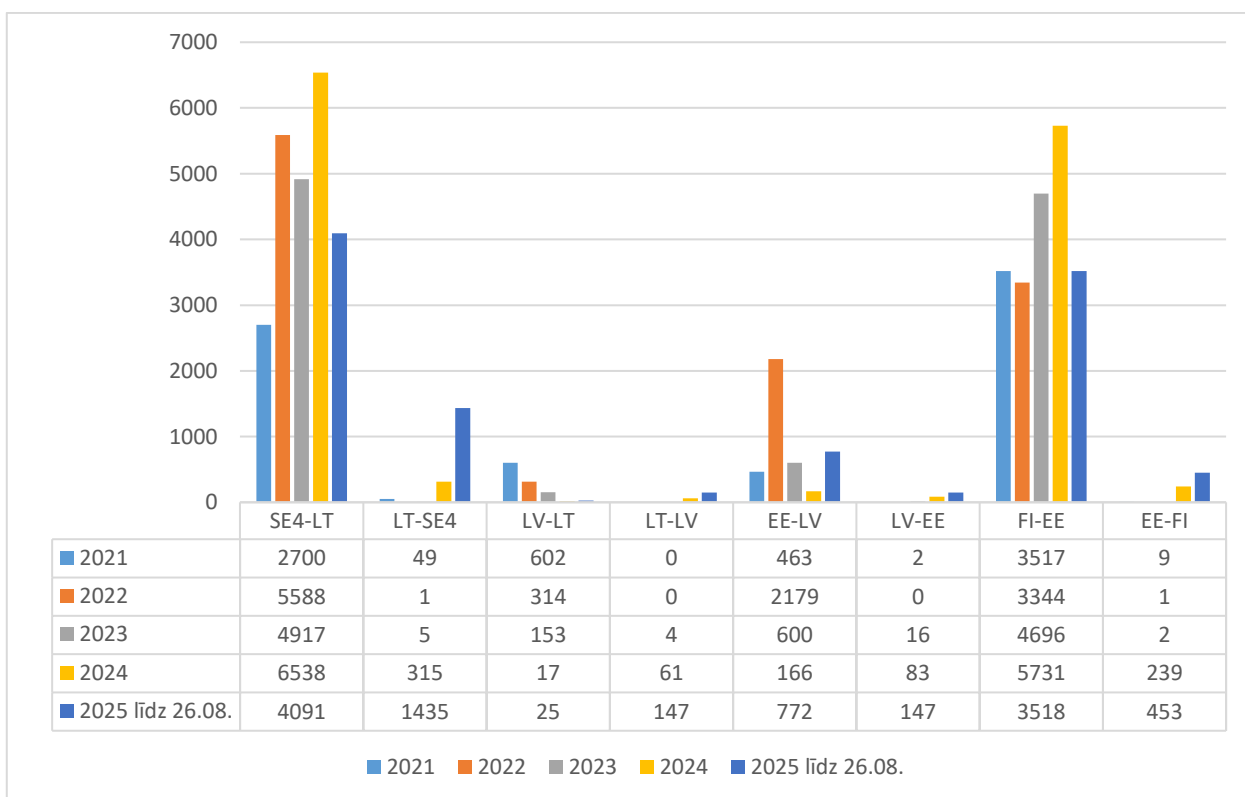
Apskatītajā periodā no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada beigām lielākā starpsavienojumu vidējā noslodze nemainīgi bija uz Igaunijas un Latvijas robežas virzienā uz Latviju, kur ir ieviestas FINPT, attiecīgi pa gadiem noslodze bija 80,7%, 95,6% un 88,6%, savukārt 2024. gadā samazinājums līdz 61,2% un 2025. gadā līdz jūlija beigām līdz 59,1%. Savukārt starpsavienojumam uz Latvijas un Lietuvas robežas virzienā uz Lietuvu ir vērojams būtisks noslodzes samazinājums 2024. gadā, attiecīgi no 2021. gada janvāra līdz 2023. gada beigām pa gadiem 90,0%, 89,3%, 78,7%, savukārt 2024. gadā 44,9% un 2025. gadā līdz jūlija beigām 47,7%. Vērojama arī izteikta sezonālitate plūsmām virzienā no Latvijas palielinoties periodos, kad ir labvēlīgi priekšnoteikumi elektroenerģijas izstrādei Daugavas HES kaskādē. Pārējos virzienos - LV>EE novērojams neliels elektroenerģijas plūsmas pieaugums sākot no 2024. gada. LT>LV virzienā samazinājums no 2024. gada.

Savukārt abās pārējās Baltijas valstīs lielākā noslodze Lietuvas un Igaunijas starpvalstu savienojumos ir FI>EE un SE4>LT attiecīgajā virzienā, saglabājoties zēmam noslodzes līmenim pretējos virzienos.

LV > LT virziens

Latvijas – Lietuvas virzienā no 2021. – līdz 2024. gadam ir pakāpeniski samazinājusies elektroenerģijas plūsma, attiecīgi elektroenerģijas tirdzniecības darījumu plūsmas bija 90,0%, 89,3%, 78,7% un 44,9% no gada stundu skaita jeb 7876, 7823, 6895 un 3938 stundas.

Kopējais pārrobežu tirdzniecības elektroenerģijas apjoms 2024. gadā veidoja 0,98TWh, kas ir samazinājums par 69% salīdzinājumā ar 2023. gadu (2024. gadā 3,2TWh). 2024. gadā elektroenerģijas tirdzniecības cenu starpība novērojama 61 stundā, kas ir 0,69% stundu gadā, kurā elektroenerģijas tirdzniecības cena Lietuvas zonā bija augstāka kā Latvijas zonā.

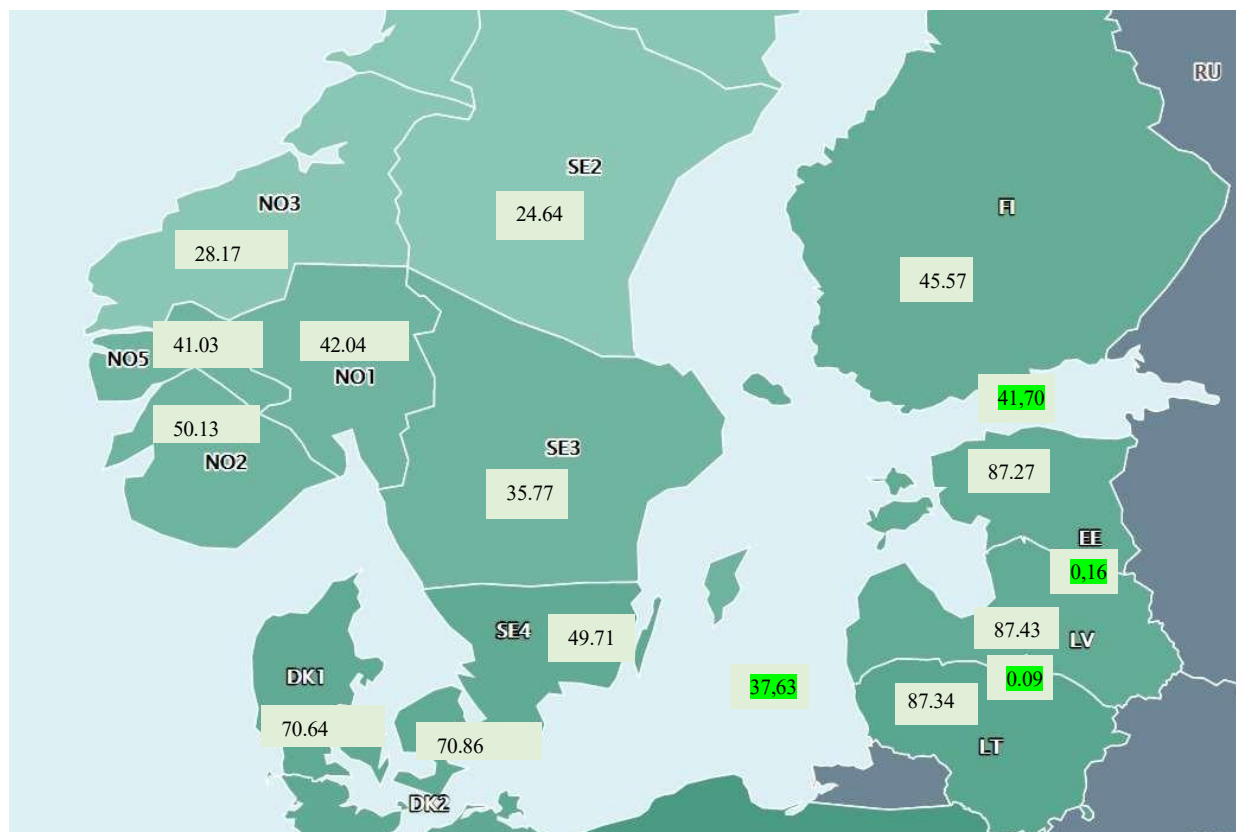
7. attēls. Stundu skaits, kurās starp tirdzniecības zonām ir cenu starpība

LT > LV virziens

2024. gadā elektroenerģijas tirdzniecības cenu starpība bija novērojama 17 stundās, kas ir 0,19% stundu gadā, kurā elektroenerģijas tirdzniecības cena Lietuvas tirdzniecības zonā bija zemāka kā Latvijas zonā. 2021., 2022., 2023. un 2024. gadā tirdzniecības darījumu plūsma

virzienā no Lietuvas uz Latviju palielinājās un attiecīgi bija – 695, 810, 1714, un 4777 stundas, attiecīgi kopējais pārvadītās elektroenerģijas apjoms veidoja – 0.1, 0.13, 0.38 un 1.36 TWh pa gadiem.

Savukārt, 8. attēlā redzamas 2024. gada Ziemeļvalstu tirdzniecības zonu vidējās nākamās dienas cenas un Baltijas JAR cenu zonu starpības.

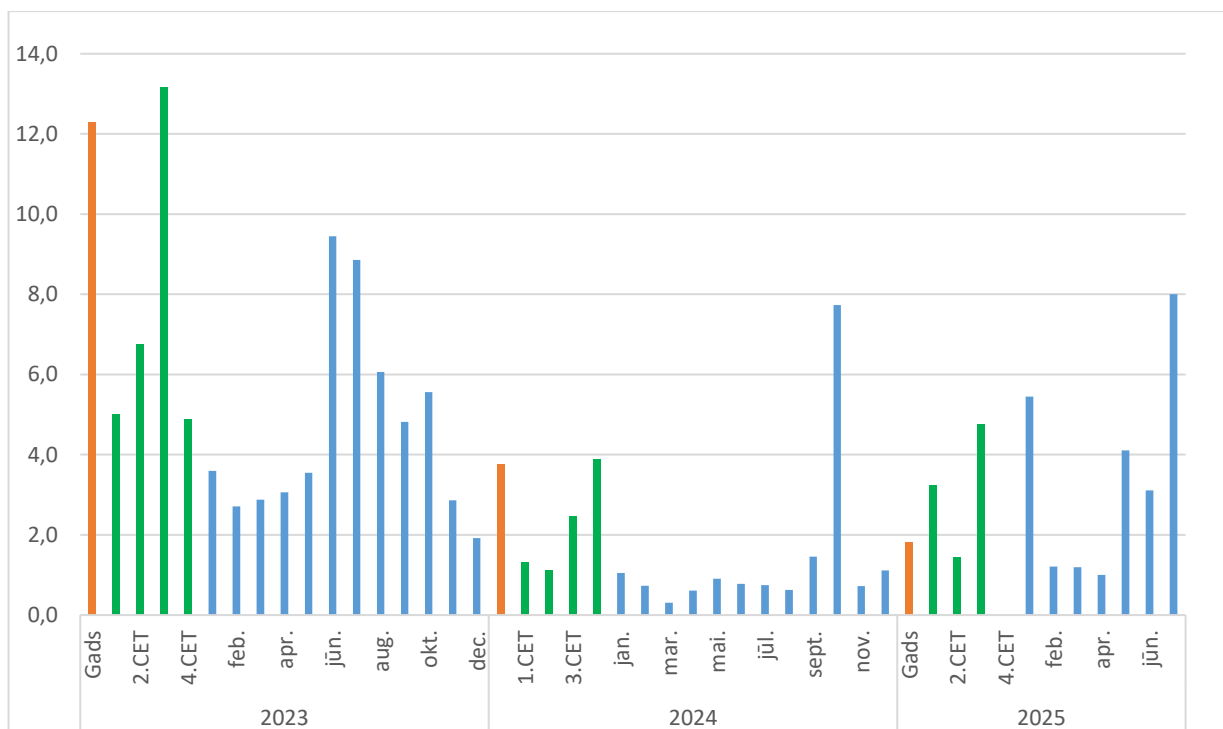

8. attēls. Vidējās nākamās dienas cenas Ziemeļvalstu un Baltijas valstu tirdzniecības zonās 2024. gadā

4. Saistošās FINPT izsoles kopējā piešķiršanas platformā

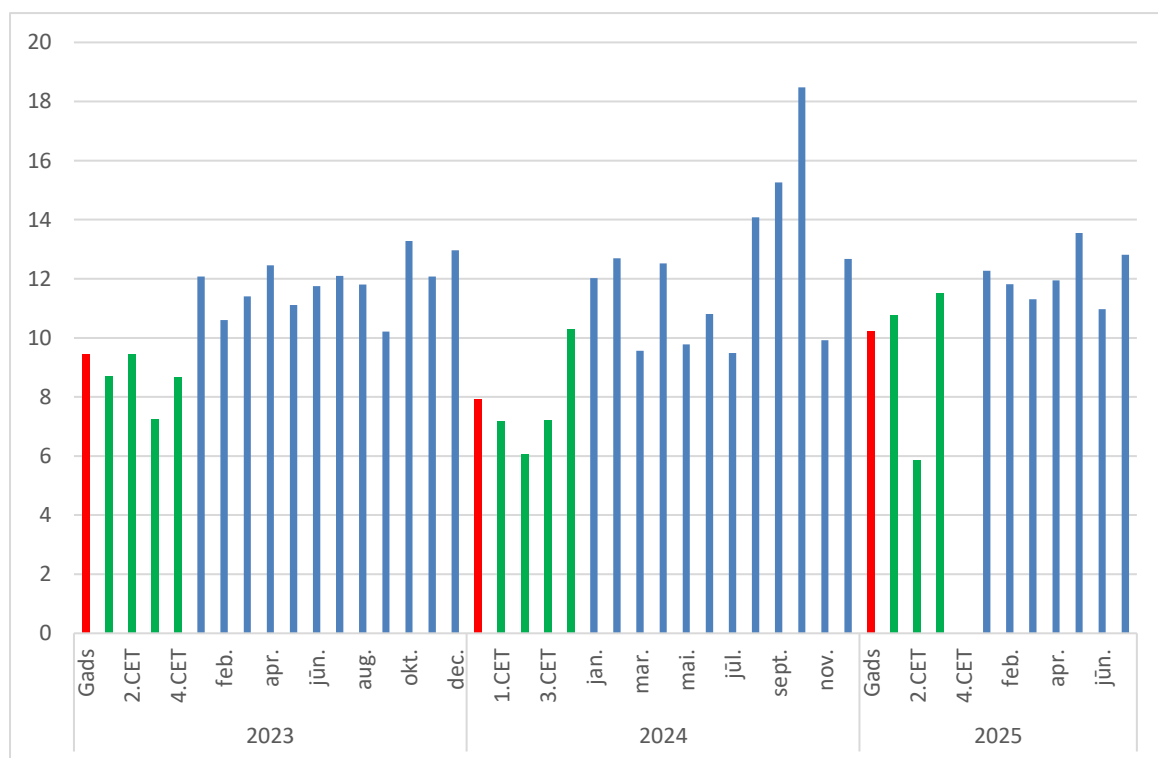
Kopš 2019. gada sākuma ilgtermiņa pārvades tiesību izsoles Eiropā noris Vienotajā piešķiršanas platformā (*Single Allocation Platform - SAP*), kuru pārvalda JAO. Uz EE-LV robežas virzienā uz Latviju, kurā ir ieviestas FINPT, līdz 2018. gada beigām izsoles rīkoja attiecīgo valstu pārvades sistēmas operatori – akciju sabiedrība “Augstsprieguma tīkls” un Igaunijas elektroenerģijas pārvades sistēmas operators akciju sabiedrība “Elering”.

Saistošo FINPT izsolēs par tiesībām izmantot tirdzniecības riska nodroši uz Igaunijas-Latvijas robežas virzienā uz Latviju Vienotajā piešķiršanas platformā tiek izsolīti gada, ceturkšņa un mēneša produkti.

9. attēls. FINPT cena EUR/MWh gada, ceturkšņa un mēneša produktiem

Kā redzams no 9. attēla, tad izolīto saistošo FINPT cenas visiem produktiem ir vairākas reizes zemākas 2024. gadā un 2025. gadā, savukārt vasaras periodā vērojams cenu pieaugums, kas saistīts ar to, ka šajā periodā notiek līniju remontdarbi un samazinās tirdzniecības jaudas.

10. attēls. FINPT izsoļu dalībnieku pieprasītā jauda (reizes) pret izolīto jaudu gada, ceturkšņa un mēneša produktiem

FINPT izsoļu cena 2025. gadā gada produktā ir samazinājusies, dalībnieku aktivitāte ir pieaugusi, turpretī mēneša produktā izsoļu cena ir pieaugusi salīdzinot ar 2024. gadu, un pieaudzis arī dalībnieku skaits. 10. attēlā redzams, ka pieprasītā jauda gada produktā laika periodā no 2023. gada līdz 2025. gadam vairākkārt pārsniedz piedāvājumu. Katrs izsoles dalībnieks izsoles laikā var izvēlēties izdarīt vairākus solījumus, kopumā nepārsniedzot izsolē piedāvāto

jaudu, kas 2025. gada produktam ir 300MW, ceturkšņa produktam - 100MW pirmajā, 75MW otrajā un 50MW trešajā ceturksnī. Savukārt mēneša produktam piedāvātā jauda 115-226MW apjomā.

5. Riska nodrošes iespējas Latvijas elektroenerģijas tirdzniecības zonā

Baltijas elektroenerģijas tirgū lielākā daļa no elektroenerģijas lietotājiem ir izvēlējušies elektroenerģijas piegādes līgumus, kuros ir noteikta elektroenerģijas cena iepriekš noteiktam laika periodam. Salīdzinājumā Ziemeļvalstīs situācija ir pretēja – ap 80% lietotāju elektroenerģiju pērk par mainīgu cenu, atbilstoši Nord Pool biržas nākamās dienas cenu svārstībām. Elektroenerģijas tirgotāji savukārt pērk elektroenerģiju par nākamās dienas cenu, kas katrai stundai ir atšķirīga.

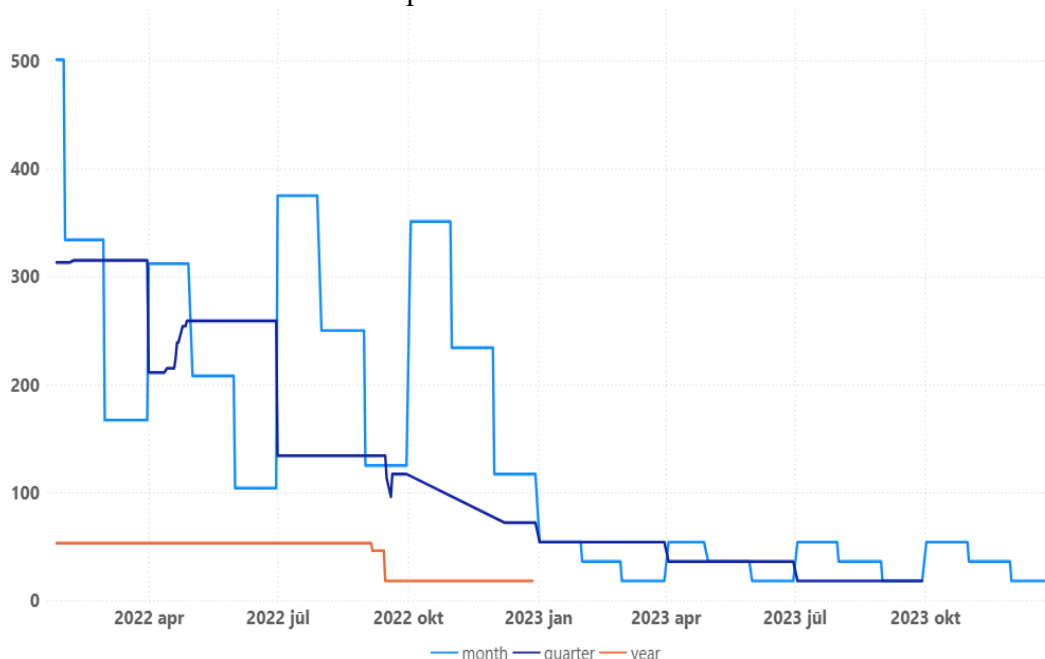
Elektroenerģijas tirgotājiem ir pieejams elektroenerģijas finanšu jeb derivatīvu tirgus, kuru organizē NASDAQ OMX birža un tuvākā laikā sagaidāma EURONEXT biržas iesaiste piedāvājuma nodrošināšanā, piedāvājot elektroenerģijas produktus, kas ļauj nodrošināties pret finanšu riskiem, kas saistīti ar elektroenerģijas cenas svārstībām Nord Pool un cenu atšķirībām starp dažādām elektroenerģijas tirdzniecības zonām. NASDAQ OMX birža (izsoles kalendārs pieejams: <https://www.nasdaq.com/solutions/nordic-european-power>) piedāvā risku nodroši pret elektroenerģijas ražošanas un tirdzniecības riskiem saistībā ar nākotnes elektrības cenu zonu cenu atšķirībām ar Elektrības cenas zonu starpība (Electricity Price Area Differential - EPAD) produktu palīdzību. EPAD produktu piedāvā šādas NASDAQ cenu zonas: Oslo, Tromsø, Helsinki, Stokholma, Lulea, Sundvall, Malme, Kopenhāgena, Arhūsa, Trondheima, Kristiansenda, Bergena. EPAD *Futures* produktam ir pieejams ceturkšņa un gada produkts. Rīgas cenu zonas EPAD *Futures* gada produkta tirdzniecību piedāvāja līdz 2023. gada beigām ar izpildi līdz 2024. gada beigām, Tallinas cenu zonas EPAD *Futures* gada produkta tirdzniecību piedāvāja līdz 2024. gada beigām ar izpildi līdz 2025. gada beigām.

Ir pieejams EPAD *Average Rate Future Contract* (AFut) produkts – mēnešu (cenu zonās – Helsinki, Arhūsa, Oslo un Kopenhāgena), kā arī iespējama nodrose pret sistēmas cenu (mēneša, ceturkšņa, dienas un gada). Ceturkšņu nozīmē, ka var iegādāties par nākamo, aiznākamo un aiznākamo ceturksni, piemēram, pirmajā ceturksnī par 2. ceturksni (Q2), 3. ceturksni (Q3) un 4. ceturksni (Q4). Savukārt gada nozīmē, ka 2025. gadā var nodrošināties pret cenu risku 2026., 2027., 2028. un 2029. gadā. *Nordic Base Future Year* produkts ir pieejams 10 gadu periodam. Tirgus dalībnieks, noslēdzot darījumu, uzņemas bāzes risku, tādējādi nodrošinoties pret lielām cenu atšķirībām starp divām tirdzniecības zonām, kas var notikt pārrobežu sastrēgumu rezultātā.

Tuvākā laikā tiks piedāvāti arī EURONEXT biržas sadarbībā ar Nord Pool AS produkti, kurā vienā no produktiem 2026. gada martā plānots iekļaut Lietuvas cenu apgabalu (EPAD Vilnius). Plānots piedāvāt *Nordic Power EPAD Base Load* gada/ceturkšņa produktus (<https://www.nordpoolgroup.com/499b7d/globalassets/download-center/power-futures/power-derivatives---contract-specifications.pdf>), kura līguma pamatā ir cenu starpība līguma valūtā par 1MWh elektroenerģijas starp Ziemeļvalstu reģiona dienas “Ziemeļvalstu sistēmas cenu” un piemērojamo zonas cenu (kā norādīts sērijas apzīmējumā), ko kotē un publicē Nord Pool AS. Cenu starpība tiek aprēķināta kā SDAC Ziemeļvalstu tirdzniecības zonas cena, no kuras atņemta Ziemeļvalstu sistēmas cena, un to var izteikt kā pozitīvu skaitli (ja zonas cena ir augstāka par Ziemeļvalstu sistēmas cenu) vai negatīvu skaitli (ja zonas cena ir zemāka par Ziemeļvalstu sistēmas cenu), vai arī tā var būt vienāda ar 0.

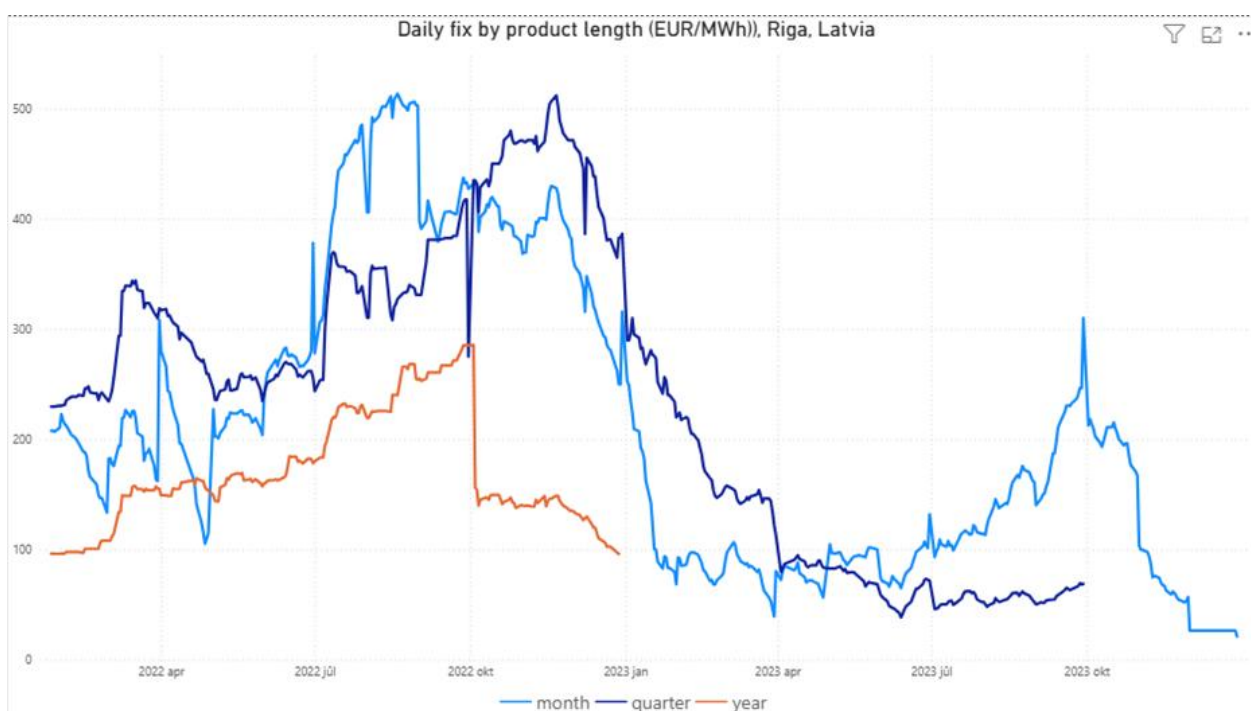
Rīgas EPAD

No 2022. gada Rīgas EPAD bija novērojams atvērto pozīciju visu termiņu apjoma samazinājums, kas turpinājās līdz 2023. gada beigām, kad tirdzniecība tika apturēta. Atsevišķs pieaugums tika novērots tikai mēnešu produktiem.

11. attēls. Rīgas EPAD produktu atvērto pozīciju apjoms (GWh) pēc termiņa (mēneša, ceturkšņa, gada)

Rīgas EPAD prēmijas rekord augstais pieaugums līdz 500 EUR/MWh bija vērojams 2022. gadā vienlaikus ar elektroenerģijas Spot cenas kāpumu. Atsevišķs pieaugums tika novērots arī 2023. gada beigās. Arī HEL EPAD prēmijas pieaugums bija vērojams 2022. gadā, bet pārējā laikā tās saglabājās salīdzinoši stabilā un zemā līmenī.

11. attēls. Rīgas EPAD prēmijas EUR/MWh pa gadiem

6. Secinājumi

1. Nordic forwards ir pieejams 10 gadu periodam, EPAD ir pieejami nākamajiem trīs ceturkšņiem, nākamajiem četriem gadiem tuvākajās Baltijas cenu zonās, piemēram Helsinki un Stokholma, attiecīgi FINPT maksimālais pieejamais laiks ir gads. *NASDAQ* produkti ir ar garāku tirdzniecības laika diapazonu, kas ļauj elektroenerģijas tirgotājiem plānot savus riskus ilgākam laika periodam, nekā tas būtu, izmantojot FINPT. Bez tam FINPT ir darbības, kas jāveic PSO un kas var tiem radīt zaudējumus papildu regulārajām maksām JAO. Tādēļ, izvēloties nākotnes risku nodrošes instrumentus, priekšroka būtu dodama *NASDAQ* vai citu finanšu biržu elektroenerģijas derivatīvu produktiem.
2. Tirgotājiem ir iespējams pirkt likvīdus *NASDAQ* Helsinku enerģijas produktus. Papildu nodrošes instruments ir arī FINPT EE - LV mēneša, ceturkšņa un gada produkti un FI - EE mēneša un gada produkti, kurus tirgotāji aktīvi izvēlas sava riska nodrosei, par ko liecina nemainīgi augsts pieprasījums.
3. Baltijas valstīs lielākie nodrošes riski pēdējos gados ir saistīti ar līdzstrāvas starpsavienojumu pārrāvumiem Baltijas jūrā, sabotāžas gadījumiem, gan arī dažādiem ilgstošiem pārtraukumiem, nodrošinot labošanas darbus. Tā rezultātā FI - EE līdzstrāvas līnija vairs nespēj pārvadīt pietiekošā daudzumā tirgus pieprasījumus Baltijas valstīs, kas rezultējas augstās elektroenerģijas nākamās dienas cenā Baltijas valstu tirdzniecības zonās.
4. Lietuvas tirdzniecības zonā plānots ieviest EPAD produktus (gan specifiskus PSO, gan arī Nord Pool EPAD), ar kuriem paredzēts nosegt nepieciešamo nodrošes instrumentu vajadzību (skat. pielikumu).
5. Ņemot vērā datus, kas rāda, ka nav bijušas ilgstošas būtiskas pārslodzes, kas rada cenu atšķirības starp zonām, LV-LT starpvalstu savienojumam abos virzienos nav nepieciešams ieviest ilgtermiņa pārvades tiesības,

Pielikumā:

Regulatora un NERC kopēja pozīcija par elektroenerģijas nākotnes tirgus riska nodrošes izdevībām uz Latvijas un Lietuvas tirdzniecības zonas robežas saskaņā ar Regulu (*Joint Position by the Public Utilities Commission of Latvia and National Commission for Energy Control and Prices of Lithuania Regarding the Hedging opportunities on the Latvian – Lithuanian Bidding Zone Border Pursuant to the Commission Regulation (EU) no 2016/1719*) uz 1 lpp. un novērtējumu “Elektroenerģijas nākotnes tirgus riska nodrošes iespēju analīze Lietuvas un Latvijas tirdzniecības zonas robežai” (*Analysis of Electricity Forward Market Hedging Opportunities in Lithuania – Latvia Bidding Zone Border*) uz 56 lpp.

Izmantoto avotu saraksts

1. EURONEXT biržas informācija (<https://www.euronext.com/en/markets/amsterdam>) [pēdējo reizi skatīts 10.11.2025.];
2. Nasdaq OMX, Product Calendar, [tiešsaiste] [pēdējo reizi skatīts 07.08.2025.]. Pieejams: <https://www.nasdaq.com/solutions/nordic-european-power> ;
3. Nord Pool Spot, vidējās 2024. gada mēneša cenas Nord Pool biržā Elspot nākamās dienas tirgū [tiešsaiste][pēdējo reizi skatīts 07.08.2025.]. Pieejams: <https://data.nordpoolgroup.com/auction/day-ahead/prices?deliveryDate=2024-08-08¤cy=EUR&aggregation=MonthlyAggregate&deliveryAreas=EE,LT,LV,SYS> ;
4. Kopējā izsoļu platforma <https://www.jao.eu/>.